

تعاون، سال بیست و دوم، دوره جدید، شماره ۸، زمستان ۱۳۹۰

عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال تعاونیهای بخش کشاورزی در استان فارس مطالعه موردی تعاونیهای تولید کشاورزی و گاوداران*

مظفر جباری^۱، دکتر بهاء الدین نجفی^۲، مریم رهجوی^۳

تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۳ تاریخ پذیرش: ۹۰/۷/۲

چکیده

تعاونیهای کشاورزی در بهبود نظام بهره‌برداری و همچنین افزایش تولید و درآمد، ایجاد اشتغال، تأمین نیازهای اساسی و توزیع عادلانه امکانات نقش مهمی ایفا می‌کنند. بر این اساس هدف اصلی مطالعه حاضر بررسی اثر شرکتیهای تعاونی کشاورزی (تعاونیهای تولید کشاورزی و گاوداران) در ایجاد اشتغال در استان فارس است. داده‌های مورد نیاز در این

* این مقاله بر گرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد "بررسی نقش تعاونی‌های کشاورزی بر تولید و اشتغال استان فارس" می‌باشد که با استفاده از اعتبارات پژوهشی معاونت تحقیقات، آموزش و ترویج وزارت تعاون سابق انجام شده است که بدین وسیله از آن معاونت تشکر و قدردانی می‌شود.

۱ و ۳. کارشناس ارشد اقتصاد کشاورزی دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

e-mail: mozafar_jabari@yahoo.com

۲. استاد دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت

مطالعه از طریق پرسشنامه با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی دو مرحله‌ای در سال ۱۳۸۹ گردآوری شد. به منظور تحلیل ریاضی این آثار از روش اقتصادسنجی لاجیت استفاده شد.

نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای عضویت، وامهای اعطایی، سن اعضا و بعد خانوار در تعاونی‌گاوآران اثر مثبت و آموزشهای ترویجی اثر منفی بر ایجاد اشتغال داشته‌اند. همچنین در تعاونیهای تولید متغیرهای وامهای اعطایی و فروش نهاده‌های کشاورزی اثر منفی و خرید محصولات کشاورزی و بعد خانوار و سن اثر مثبت بر ایجاد اشتغال داشته‌اند. در پایان، پیشنهادهایی شامل گسترش تعاونیهای کشاورزی، اعطای وامهای کم‌بهره و نظارت بر آن و بازبینی در کلاسهای ترویجی برای بهبود شرایط موجود ارائه شد.

کلیدواژه‌ها:

تعاونیهای کشاورزی، مدل لاجیت، اشتغال، استان فارس

مقدمه

اصطلاح تعاونی برگرفته از کلمه تعاون به معنی همکاری اقتصادی و اجتماعی، در ایران سابقه طولانی دارد. موضوع تعاون و همکاری به عنوان ضرورت اساسی برای بهبود امور، کاهش مسائل و مشکلات و ضامن موفقیت بقای انسانها، مورد توجه ادیان الهی نیز بوده و به اشکال مختلف مورد تأکید و توصیه قرار گرفته است (جباری، ۱۳۸۹).

بخش کشاورزی یکی از بخشهای مهم اقتصادی است که به رغم فراهم نبودن برخی الزامات پایه‌ای، با توجه به شرایط موجود جهانی، به ناگزیر باید برای مقابله با چالش اشتغال در کشور از آن مدد گرفت (طیبی و ترکمانی، ۱۳۸۶). با توجه به ناکارآمدی نظام خرده مالکی در ایجاد تحرک و پویایی در بخش کشاورزی، بخش تعاون و به خصوص تعاونیهای

کشاورزی، ابزار مناسبی برای بهبود وضعیت کشاورزی هستند. تعاونیهای کشاورزی در بازار توزیع منافع حاصل از رشد بخش کشاورزی، ایجاد اشتغال پویا و مولد، توسعه مشارکت مردمی در بخش کشاورزی، پایین آوردن ریسک سرمایه گذاری در بخش کشاورزی، کاهش هزینه های دولتی در تولید و... نقش مؤثر و منحصر به فردی ایفا می کنند. تحقیقات انجام شده در خصوص تعاونیها نشان می دهند بهره وری سرمایه در شرکتهای تعاونی به مراتب بیش از بخش خدمات و خصوصی است (رستمیان، ۱۳۸۳). در این راستا تعاونیهای کشاورزی در تأمین نیازمندیهای کشاورزان نقش مؤثری ایفا می کنند. شرکتهای تعاونی کشاورزی با استفاده از سرویسهای اطلاعات بازار و قیمتها می توانند کشاورزان و دامداران را از وضع تقاضای مؤثر کالاها و کمیت و کیفیت اجناس مورد تقاضا مطلع سازند. تعاونیهای کشاورزی همچنین در تأمین اعتبارات، عرضه محصولات مختلف کشاورزی، تدارک تجهیزات و لوازم کشاورزی، افزایش سطح زیر کشت و ایجاد و گسترش بازار فروش محصولات کشاورزی به کشاورزان و دامداران کمک می کنند تا توانایی خود را در تولید محصول و کسب درآمد افزایش دهند و محصولات خود را به نحو مناسبتر معامله و به وجه نقد تبدیل کنند (رسولی آذر و چیدری، ۱۳۸۷).

بخش تعاون ایران به طور جدی در سال ۱۳۷۰ تشکیل شد؛ البته قبل از انقلاب اسلامی نیز برخی از تعاونیها در کشور فعال بوده اند که بعد از پیروزی انقلاب اسلامی، این تعاونیها زیر سؤال رفتند (حسن پور کاشانی، ۱۳۸۶). چنانکه جدول ۱ نشان می دهد، در مجموع، ۱۳۶۵ شرکت تعاونی کشاورزی تا پایان سال ۱۳۸۸ در استان فارس به ثبت رسیده اند که از بین آنها ۶۰۸ تعاونی فعال، ۴۱۲ تعاونی در دست اجرا، ۳۲۹ تعاونی غیر فعال بوده و ۱۶ تعاونی هم منحل شده اند (اداره تعاون استان فارس، ۱۳۸۸).

جدول ۱. وضعیت کلی تعاونیهای بخش کشاورزی به تفکیک چگونگی فعالیت در استان فارس

درصد	تعداد	وضعیت تعاونی
۴۴/۵	۶۰۸	فعال
۳۰/۲	۳۲۹	غیر فعال
۲۴/۲	۴۱۲	در دست اجرا
۱/۱	۱۶	منحل شده
۱۰۰	۱۳۶۵	مجموع

مأخذ: اداره تعاون استان فارس

همان طور که ملاحظه می گردد، ۴۴/۵ درصد از شرکتهای تعاونی کشاورزی در استان فارس فعالند. همچنین ۲۴/۲ درصد از تعاونیهای کشاورزی در استان فارس در دست اجرا می باشند که اگر اجرای آنها با موفقیت همراه باشد می توانند در توسعه اقتصادی و ایجاد اشتغال مولد و همچنین بر تولید تولید کنندگان کشاورزی مؤثر باشند. حدود ۳۰/۲ درصد از تعاونیهای کشاورزی در استان فارس غیر فعالند. گفتنی است تعاونیهای کشاورزی در استان فارس نیز برای ۳۹۱۶ نفر اشتغال ایجاد کرده اند. در چنین شرایطی شناسایی عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال در بخش کشاورزی توسط این تعاونیها می تواند به فراهم آوردن بستر مناسب برای موفقیت تعاونیهای کشاورزی کمک نماید.

در زمینه تعاونیهای کشاورزی و تأثیر آنها در اشتغال، مطالعات زیادی در کشورهای مختلف صورت گرفته است که از آن جمله می توان به مطالعه دونا و چینهوی (Donna & Chinhui, 2001) در کشور هند اشاره کرد که به بررسی اشتغالزایی و تأثیر آن در تقاضای نیروی کار پرداختند و نشان دادند که شرکتهای تعاونی نقش مهمی در اشتغال زنان و ایجاد خوداشتغالی برای آنها دارند. همچنین اشتغال زنان در روستا باعث کاهش فاصله بین عرضه و تقاضای نیروی کار در فصول پرکار کشاورزی که نیاز به کارگر غیر خانوار کشاورز وجود دارد می شود و در فصول دیگر نیز باعث آزاد شدن نیروهای کار جهت تأمین نیرو، به ویژه برای صنایع روستایی، می گردد.

اگوستین (Agustin, 2001) در مطالعه خود مشارکت تعاونیها در فعالیتهای اقتصادی کشور اسپانیا را بررسی کرد. وی در تحلیل خود به تولیدات داخلی اسپانیا و نقش تعاونیها در به دست آوردن نتایج مناسبتر از تولید گروهی و افزایش مزیتهای نسبی آن در ایجاد درآمد برای اعضا پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که تفاوتهای ویژه‌ای بین تولیدکنندگان بخش خصوصی و تعاونیها در ایجاد یک تعادل درآمدی و افزایش درآمد گروه‌های مختلف جامعه وجود دارد. همچنین در ایجاد اشتغال بین بخش تعاون و خصوصی، که فعالیتهای موازی دارند، بخش خصوصی در حدود ۲۵ درصد اشتغال‌زایی بخش تعاون را داشته و این بخش به لحاظ مشوقهای موجود در زمینه مشارکت تمامی اعضا در تولید و از سویی، از نظر میزان درآمد سرانه ایجاد شده برای اعضا، تفاوت معنی‌داری با بخش خصوصی داشته است.

مک فایل (Mcphail, 2003) در مطالعه خود به بررسی برنامه دهساله توسعه تعاونیها در ایالت کلرادو پرداخت و نشان داد که در طول این دوره، در ایالت کلرادو تعاونیها رشد و توسعه مناسبی داشته و در افزایش درآمد اعضا و اشتغال‌زایی نیز بسیار موفق عمل کرده‌اند به گونه‌ای که تعداد اعضای آنها حدود سه برابر شده و سود سرانه آنها ۱/۶ درصد و اشتغال‌زایی شان نیز ۴/۵ درصد افزایش داشته است. در بخش کشاورزی، تعاونیها حدود ۴/۴ درصد افزایش در اشتغال ایجاد کرده و سالانه رشد اقتصادی ۱۵/۴ میلیون دلاری داشته‌اند.

در ایران نیز مطالعاتی در زمینه تعاونیهای کشاورزی و تأثیر آنها در اشتغال صورت گرفته است. برای مثال جباری (۱۳۸۹) در مطالعه خود به بررسی نقش تعاونیهای کشاورزی در ایجاد اشتغال و تولید در استان فارس با استفاده از مدل رگرسیون فازی پرداخت و نشان داد در تعاونی گاوداران وامهای اعطایی در حد متوسط و تنوع محصولات تولیدی به طور خیلی زیاد بر اشتغال اعضا اثر داشته و سایر متغیرهای مورد بررسی اثری بر اشتغال‌زایی از دیدگاه اعضا نداشته‌اند. همچنین در تعاونی تولید نتایج حاصل از مدل رگرسیون فازی نشان داد از دیدگاه اعضا خرید محصولات کشاورزی در حد متوسط به بالا، آموزشهای ترویجی در حد کم، تنوع محصولات تولیدی در حد متوسط بر اشتغال‌زایی اثر داشته و سایر متغیرهای مورد بررسی

تأثیری در اشتغال نداشته‌اند. همچنین از بین متغیرهای مورد بررسی در تعاونی گاوداران، فروش نهاده‌های دامی دارای اثر کم، آموزشهای ترویجی دارای اثر بسیار کم، تنوع محصولات تولیدی دارای اثر متوسط به بالا و سایر متغیرها فاقد اثر بر تولید اعضا بوده‌اند. همچنین در این مدل از بین متغیرهای مورد بررسی در تعاونی تولید، وامهای اعطایی اثری متوسط، خرید محصولات کشاورزی اثری کم و تنوع محصولات تولیدی اثری بسیار کم بر تولید اعضا داشته‌اند.

شهریور (۱۳۷۷) در مطالعه خود به بررسی اثر شیوه رهبری مدیران تعاونیهای کشاورزی استان فارس در تولید و اشتغال پرداخت و نشان داد در شرکتهای تعاونی کشاورزی دارای مدیرانی با سبک رهبری آمرانه، میزان اشتغال کاهش یافته، زیرا ضریب همبستگی بین رهبری آمرانه و میزان اشتغال منفی بوده است. این امر به خوبی نشان می‌دهد که بی‌توجهی مدیران شرکتهای تعاونی به عامل انسانی در این شرکتهای، موجب خروج کارکنان از آنها گردیده است؛ بنابراین، ادارات کل تعاونی استانها باید سبک رهبری مدیران شرکتهای را بررسی کنند و با آموزشهای مداوم آنها را با وظایف خود آگاه سازند. همچنین نتایج نشان از رابطه مثبت تولید با رهبری مشارکتی دارد و لذا پیشنهاد شد برای اداره امور شرکتهای تعاونی، مدیران با تحصیلات دانشگاهی مرتبط وارد شوند.

مزروقی (۱۳۷۹) در مطالعه خود به بررسی نقش تشکلهای تعاونی در افزایش اشتغال و رشد اقتصادی استان خوزستان پرداخت. وی وضعیت موجود شرکتهای تعاونی استان و کل کشور را از نظر تعداد شرکت، تعداد اعضا، سرمایه، اشتغال و وضعیت بهره‌برداری در سال ۱۳۷۷ مقایسه نمود. بر اساس نتایج، بیش از ۴۰ درصد تعاونیهای استان غیر فعال بوده‌اند که دو برابر متوسط کشور می‌باشد و احتمال دارد عوامل لازم برای موفقیت تعاونیها و به بهره‌برداری رسیدن آنها وجود نداشته باشد؛ بنابراین، با توجه به پتانسیل استان خوزستان و عدم رغبت بخش خصوصی برای انجام سرمایه‌گذاری در این منطقه، بهترین روش برای افزایش مشارکت بخش غیر دولتی در فعالیتهای اقتصادی، افزایش تشکلهای تعاونی به خصوص تعاونیهای صنعتی و

کشاورزی توصیه شد. همچنین پیشنهاد گردید با حل مسائل بخش تعاونی و تأمین شرایط مناسب برای فعالیت در این بخش، زمینه دستیابی به افزایش اشتغال و رشد اقتصادی را می‌توان فراهم آورد.

نجفی (۱۳۸۸) در مطالعه‌ای به بررسی تجربیات جهانی در زمینه نقش تعاونیها در کاهش فقر و اشتغال‌زایی پرداخت. نتایج مطالعه وی نشان داد که در میان کشورهای در حال توسعه، کشورهای فقیر هند، پاکستان و بنگلادش با ایجاد شرکتهای تعاونی کشاورزی به موفقیت‌های چشمگیری به ویژه در زمینه افزایش سهم زنان در تولیدات کشاورزی و درآمدزایی دست یافته‌اند و همچنین نتایج تجربیات کشورهای مختلف نشان داد که در برنامه‌ریزی برای مقابله با فقر و اشتغال‌زایی، ایجاد تعاونی به تنهایی نمی‌تواند مؤثر باشد مگر با در نظر گرفتن شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، جلب اعتماد اعضا و مدیریت توانمند از طریق جذب نیروهای کارآمد.

با توجه به مطالب مذکور هدف از انجام این مطالعه، بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال توسط شرکتهای تعاونی کشاورزی در استان فارس می‌باشد.

روش تحقیق

جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه اعضای تعاونی گاوداران و تعاونی تولید در شهرستانهای مختلف استان فارس شامل داراب، شیراز، مرودشت و سپیدان می‌باشند. در پژوهش حاضر با توجه به محدودیتهای موجود، به منظور دستیابی به حداکثر ضریب دقت در به دست آوردن نمونه‌های دارای درجه بالا از ویژگیهای جامعه آماری که نتایج قابل تعمیم به کل جامعه دارند، از نمونه‌گیری تصادفی چندمرحله‌ای بهره گرفته شد. بدین منظور ابتدا مناطق مختلف استان به سه ناحیه آب و هوایی سردسیر، معتدل و گرمسیر تقسیم شدند. در ادامه، به صورت تصادفی، تعدادی از شهرستانهای استان فارس و در مرحله بعد، تعدادی روستا از این

شهرستانها و در نهایت، در هر روستا اعضای عضو تعاونی تولید و گاوداران به صورت تصادفی جهت تکمیل پرسشنامه انتخاب شدند. حجم نمونه لازم برای انجام تحقیق با استفاده از جدول ارائه شده جرسی مورگان^۱ برابر ۱۹۶ محاسبه گردید. به منظور سنجش روایی پرسشنامه ها قبل از جمع آوری اطلاعات مورد نیاز، پرسشنامه ها در اختیار ۱۰ نفر از کارشناسان امرقرار گرفت و اصلاحات مورد نظر آنها در پرسشنامه نهایی اعمال گردید. گفتنی است کلیه مراحل تجزیه و تحلیل آماری و ریاضی به وسیله نرم افزارهای SPSS، Excel و Microfit انجام شد. در جدول ۲ خلاصه وضعیت نمونه انتخابی در هر سه منطقه آب و هوایی به همراه تعاونیهای مورد نظر ارائه شده است.

جدول ۲. خلاصه وضعیت نمونه انتخابی تعاونیهای تولید و گاوداران در مناطق مختلف

آب و هوایی استان فارس

وضعیت شهرستان	تعداد نمونه تعاونی گاوداران (تحت پوشش وزارت تعاون سابق)	تعداد نمونه تعاونی تولید (تحت پوشش وزارت جهاد کشاورزی)
داراب (گرمسیر)	۳۱	۳۲
شیراز (معتدل)	۳۵	-
مرودشت (معتدل)	-	۳۹
سپیدان (سردسیر)	۲۹	۳۰
مجموع	۹۵	۱۰۱

مأخذ: یافته های تحقیق

به منظور بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال اعضای تعاونیهای کشاورزی باید اعضای تعاونی کشاورزی به دو گروه تقسیم شوند: ۱. عضو تعاونی که بعد از عضویت در تعاونی کشاورزی با افزایش اشتغال مواجه بوده اند و ۲. گروهی که بعد از عضویت، افزایش اشتغال را تجربه نکرده اند. لذا متغیر وابسته در این مطالعه یک متغیر موهومی^۲ است که مقدار صفر یا یک به

1. Krejcie & Morgan (1970)
2. Dummy Dependent Variable

خود می گیرد. به منظور بررسی الگوهای با متغیر توضیحی صفر و یک، از مدل‌هایی با تابع توزیعی تجمعی^۱، شامل مدل احتمال خطی^۲، لاجیت^۳ و پروبیت^۴ استفاده شد (گجراتی، ۱۳۷۸)؛ اما وجود برخی از مشکلات در الگوهای خطی، استفاده از این روش را محدود نموده (Maddala, 1991) و موجب شده است که مدل‌هایی موسوم به لاجیت و پروبیت به طور گسترده‌ای در الگوهای مختلف مورد استفاده قرار گیرند. ساختار مدل لاجیت را می توان به صورت رابطه ۱ نمایش داد (بخشوده و رفیعی درانی، ۱۳۸۴):

$$Z_i = \alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j X_{ji} + \mu_i \quad (1)$$

که در این رابطه Z_i تأثیر تعاونیهای کشاورزی در اشتغال اعضای خانواده های عضو تعاونیهای کشاورزی می باشد. براساس رابطه فوق، مجموعه‌ای از عوامل مختلف شامل عوامل اقتصادی، اجتماعی و فردی مؤثر بر اشتغال اعضای تعاونیهای مورد بررسی قرار گرفت. از این رو دو متغیر دیگر تعریف می گردد که از مقادیر صفر و یک تشکیل شده است. در این صورت مقدار صفر از متغیر مذکور ($Z_i=0$) برای اعضای خانواده هایی است که عضویت در تعاونی کشاورزی باعث ایجاد اشتغال در اعضای خانواده آنها شده است و مقدار ۱ آن ($Z_i=1$) برای اعضای که با عضویت در تعاونی کشاورزی، تغییری در افراد شاغل خانواده آنها ایجاد نشده است. در رابطه یک X_{ji} شامل مجموعه ای از عوامل مؤثر بر اشتغال اعضای تعاونی i ام می باشد. در الگوی لاجیت تعداد اعضای شاغل قبل از عضویت در تعاونی کشاورزی به صورت رابطه ۲ و اعضای شاغل بعد از عضویت در تعاونی کشاورزی به صورت رابطه ۳ می باشد:

1. Gulmuative Distribution Ffunction
2. Linar Probability Model
3. Logit
4. Probit

$$P_i = f(Z_i) = f\left(\alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j X_{ij}\right) = \frac{1}{1 + e^{-z_i}} \quad (2)$$

$$1 - P_i = \frac{1}{1 + e^{z_i}} \quad (3)$$

نسبت احتمال افزایش تعداد اعضای شاغل قبل و بعد از عضویت اعضا در تعاونی کشاورزی را می توان از رابطه ۴ یا همان نسبت تقسیم رابطه ۲ بر ۳ محاسبه نمود:

$$\frac{P_i}{1 - P_i} = \frac{1 + e^{z_i}}{1 + e^{-z_i}} = e^{z_i} \quad (4)$$

می توان با لگاریتم گیری از رابطه ۴، به نسبت احتمال افزایش افراد شاغل در خانواده های عضو تعاونیهای کشاورزی قبل و بعد از عضویت دست یافت:

$$P_i = f(Z_i) = f\left(\alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j X_{ij}\right) = \frac{1}{1 + e^{-z_i}} \quad (5)$$

(۶)

$$L_i = L_n \left(\frac{P_i}{1 - P_i} \right) = \alpha + \sum_{j=1}^n \beta_j X_{ij}$$

در رابطه بالا L_i به لاجیت معروف است (گجراتی، ۱۳۷۸) و لگاریتم نسبت تعداد اعضای شاغل قبل و بعد از عضویت در تعاونی کشاورزی را نشان می دهد. در مدلهایی با متغیر موهومی از جمله مدلهای لاجیت، از معیار سودمندی بر ارزش^۱ به جای R^2 استفاده می شود که تعداد بیشتر آن نشاندهنده برتری مدل خوبی بر ارزش است.

نتایج و بحث

در مطالعه حاضر به منظور بررسی عوامل مؤثر بر اشتغال اعضای تعاونیهای کشاورزی از روش اقتصادسنجی لاجیت استفاده شد. به منظور دستیابی به اهداف پژوهش دو دسته متغیر وابسته و متغیرهای مستقل طراحی شد. متغیر وابسته در پژوهش حاضر عوامل مؤثر بر ایجاد

اشتغال در تعاونیهای کشاورزی می‌باشد. متغیرهای مستقل نیز با توجه به مطالعات گذشته، شامل عواملی همچون سن اعضا، بعد خانوار، وامهای اعطایی، خرید محصولات تولیدی توسط اتحادیه تعاونی، فروش نهاده های کشاورزی، عضویت اعضا و آموزشهای ترویجی است. جدولهای ۳ و ۴ تخمین حاصل از برآورد مدل لاجیت رانشان می دهند.

جدول ۳. نتایج حاصل از برآورد اثر متغیرهای مؤثر بر ایجاد اشتغال توسط تعاونیهای

گاوداران استان فارس

متغیر	ضریب	خطای معیار	آماره t	اثر نهایی
عرض از مبدأ (C)	-۷/۸۷***	۲/۰۹	-۱/۹۷	—
سن اعضا بر حسب سال (X_1)	۰/۶۹۱***	۰/۰۳۱	-۱/۶۳	۰/۰۱
بعد خانوار بر حسب نفر (X_2)	۰/۵۳**	۰/۱۶	۲/۴۷	۰/۰۰۷
عضویت اعضا (D_1)	۰/۲۶*	۱/۰۰۴	۳/۵۹	۰/۰۰
وامهای اعطایی (D_2)	۰/۶۰**	۰/۲۴	۲/۴۲	۰/۰۰۵
آموزشهای ترویجی (موهومی) (D_3)	-۷/۰***	۰/۲۸	-۱/۶۹	-۰/۰۰۵۶

مأخذ: یافته های تحقیق ضریب اثر نهایی = ۰/۳۵ خوبی برازش = ۰/۸۰

***, **, * به ترتیب: معنی داری در سطح ۱ و ۵ و ۱۰ درصد

در جدول ۳ متغیرهای عضویت، وامهای اعطایی، سن اعضا و بعد خانوار علامت مورد انتظار (مثبت) را دارند؛ به عبارت دیگر، این متغیرها در تعاونی گاوداران باعث افزایش احتمال ایجاد اشتغال در بین اعضای این تعاونیها می شوند. متغیر آموزشهای ترویجی در این مدل ضریب منفی دارد که نشان می دهد آموزشهای ترویجی در این تعاونیها نتوانسته است بر اشتغالزایی اثر بگذارد؛ به عبارتی این آموزشها به خوبی انجام نگرفته یا آموزش مطلوب وجود نداشته یا از نیروهای کارآمد استفاده نشده است. نتایج حاصل از محاسبه اثر نهایی متغیرها نشان می دهد که برای مثال انتظار می رود با افزایش بعد خانوار به اندازه یک نفر، احتمال ایجاد

اشتغال توسط تعاونی گاوداران به میزان ۰/۰۰۷ درصد افزایش یابد. همچنین با افزایش وامهای اعطایی به میزان یک درصد، احتمال ایجاد اشتغال به میزان ۰/۰۰۵ درصد افزایش می یابد.

جدول ۴. نتایج حاصل از برآورد اثر متغیرهای مؤثر بر ایجاد اشتغال توسط تعاونیهای تولید

کشاورزی استان فارس

متغیر	ضریب	خطای معیار	آماره t	اثر نهایی
عرض از مبدأ (C)	-۷/۸۷***	۲/۰۹	-۲/۵۹	—
سن بر حسب سال (X_1)	۰/۶۹۱***	۰/۰۳۱	۲/۹۵	۰/۰۰۸
بعد خانوار بر حسب نفر (X_2)	۰/۵۳**	۰/۱۶	۱/۵۷	۰/۰۳۲
وامهای اعطایی (D_1)	-۰/۲۶*	۱/۰۰۴	-۲/۱۷	-۰/۰۰۴
خرید محصولات کشاورزی (D_2)	۰/۶۰**	۰/۲۴	۲/۳۶	۰/۰۱۹
فروش نهادهها (D_3)	-۷۰***	۰/۲۸	-۱/۷۷	-۰/۰۱۶

خوبی برازش = ۷۱٪

ضریب اثر نهایی = ۲۰٪

مأخذ: یافته های تحقیق

با توجه به جدول ۴، متغیر وامهای اعطایی در تعاونی تولید با ضریبی منفی در این مدل ظاهر شده است که نشان می دهد وامهایی که اعضای این تعاونی گرفته اند بیشتر در جاهایی غیر از کارهای کشاورزی صرف شده و نتوانسته است باعث احتمال ایجاد اشتغال در بین اعضای این تعاونی بشود. متغیر فروش نهاده های کشاورزی نیز توسط تعاونیهای کشاورزی با ضریب منفی در مدل آمده است و نشان می دهد که تعاونی تولید در تهیه نهاده ها و ارائه آن به کشاورزان به خوبی عمل نکرده است. متغیر خرید محصولات کشاورزی از اعضا، بعد خانوار و سن با ضریب مثبت در این مدل ظاهر شده اند؛ به عبارت دیگر، این متغیرها باعث افزایش احتمال ایجاد اشتغال اعضای این تعاونی شده اند. نتایج محاسبه اثر نهایی متغیرها نشان می دهد برای مثال با افزایش بعد خانوار در تعاونی تولید به اندازه یک نفر، به میزان ۰/۰۳۲ درصد احتمال افزایش اشتغال توسط تعاونی تولید افزایش می یابد. همچنین با افزایش یک

درصدی خرید محصولات کشاورزی توسط تعاونی تولید، احتمال افزایش اشتغال توسط تعاونی تولید به میزان ۰/۰۱۹ درصد افزایش می یابد.

نتیجه گیری و پیشنهاد

این مطالعه با هدف بررسی عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال تعاونیهای کشاورزی در استان فارس انجام گرفت. مروری بر یافته های مطالعه نشان می دهد از بین عوامل مؤثر بر ایجاد اشتغال در تعاونیهای گاوداران، از دیدگاه اعضا، عضویت در تعاونی، وامهای اعطایی به اعضا، بعد خانوار و سن اعضا باعث افزایش احتمال ایجاد اشتغال شده اند و آموزشهای ترویجی تأثیری در اشتغال نداشته است. از دیدگاه اعضا، از بین متغیرهای مورد بررسی در تعاونیهای تولید، متغیرهای وامهای اعطایی و فروش نهاده های کشاورزی در اشتغال تأثیر نداشته اند و متغیرهای خرید محصولات کشاورزی، بعد خانوار و سن باعث افزایش احتمال ایجاد اشتغال شده اند.

در پایان با توجه به یافته های مطالعه، به طور خلاصه پیشنهادهای زیر برای بهبود اوضاع ارائه می شود:

۱. در کل، با توجه به اثر مثبت تعاونیهای کشاورزی بر اشتغال، گسترش شرکتهای تعاونی در سطح استان توصیه می شود.
۲. با توجه به اثر مثبت وامهای اعطایی و دیگر متغیرها بر ایجاد اشتغال تعاونیهای گاوداران، گسترش اعطای اعتبارات به اعضا و توجه به متغیرهای دیگر پیشنهاد می گردد.
۳. با توجه به اثر منفی آموزشهای ترویجی و دیگر متغیرها در ایجاد اشتغال تعاونیهای گاوداران، بازبینی در کلاسها و استفاده از نیروهای ماهر و همچنین برطرف کردن کمبودها و مشکلات مرتبط توصیه می گردد.

۴. با توجه به اثر مثبت متغیرهای خرید محصولات کشاورزی و بعد خانوار و سن در ایجاد اشتغال در تعاونیهای تولید کشاورزی، منظور کردن این متغیرها در برنامه‌ریزی‌ها و سیاستگذارها توصیه می‌شود.

منابع

۱. بخشوده، م. و رفیعی درانی (۱۳۸۴)، نقش اعتبارات اعطایی بانک کشاورزی در توسعه سیستم‌های آبیاری بارانی در استان اصفهان، فصلنامه بانک و کشاورزی، شماره هشتم، ص ۹۱-۱۰۵.
۲. حسن پور کاشانی، س. (۱۳۸۶)، بررسی وضعیت محدودیت‌های مالی در سرمایه‌گذاری در تعاونی تولید کشاورزی استان فارس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شیراز.
۳. جباری، م. (۱۳۸۹)، بررسی نقش تعاونی‌های کشاورزی بر ایجاد اشتغال و تولید در استان فارس، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده کشاورزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرودشت.
۴. رستمیان، م. (۱۳۸۳)، بررسی تنگناها و راهکارهای ایجاد فرصت‌های شغلی در تعاونی‌های تحت پوشش وزارت تعاون، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، زاهدان: دانشگاه سیستان و بلوچستان.
۵. رسولی آذر و چیذری (۱۳۸۷)، بررسی جایگاه تعاونی کشاورزی در اشتغال مولد و کارآفرین، نشریه تعاون، شماره ۱۹۷.
۶. شهریور، غ. (۱۳۷۷)، بررسی اثر شیوه رهبری مدیران تعاونی‌های کشاورزی استان فارس در تولید و اشتغال، تعاون، ۵۹: ۸۷-۵۲.
۷. طیبی، ز. و ج. ترکمانی (۱۳۸۶)، عوامل تعیین‌کننده اقتصادی در تقاضای نیروی کار و اشتغال در بخش کشاورزی، مجموعه مقالات ششمین کنفرانس اقتصاد کشاورزی ایران، مشهد.
۸. گجراتی، د. (۱۳۷۸)، مبانی اقتصاد سنجی، ترجمه دکتر حمید ابریشمی، انتشارات دانشگاه تهران.
۹. مزروقی، ح. (۱۳۷۹)، نقش تشکل‌های تعاونی در افزایش اشتغال و رشد اقتصادی استان خوزستان، مجموعه مقالات همایش شناخت استعداد‌های بازرگانی - اقتصادی استان خوزستان، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.

۱۰. نجفی، ب. (۱۳۸۸)، تجربیات جهانی در زمینه نقش تعاونی‌ها در کاهش فقر و اشتغال زایی، *تعاون، سال بیستم، ۲۰۶ و ۲۰۷ (۲ و ۳): ۱-۲۰*.
11. Agustin, J. R. (2001), Participation, cooperatives and performance: Analysis of Spanish manufacturing firms, *Research in Labor Economics*, 20:83-103.
12. Chaddad, F. R., M.L. Cook and T. Heckelei (2005), Testing for the presence of financial constraints in US agricultural cooperatives: An investment behavior approach, *Journal of Agricultural Economics*, 56:385-397.
13. Donna, R. & B. Chinhui (2001), The effects of women employment on rural areas, *Indian Journal of Agricultural Economics*, 56(1):38-46.
14. Maddala, G.S. (1991), Limited dependent and qualitative variable in economic, Cambridge University Press, Cambridge, New York.
15. Mcphail, M.G. (2003), Colorado data for cooperative extension decade planning, at: www.worldbank.org/poverty/wrppoverty.
16. Krejcie, R.V. and D.W. Morgan (1970), Determining sample size for research activities, *Educational and Psychological Measurement*, 30: 607-610.